

“Ի նպաստ տերութեան յառաջագիմութեանը՝ վաճառականութիւնը յառաջացուցինք։ Երկրին՝ անօգուտ ծառանքը չեղանք, ու այսօր ալ չենք։ Եւր պէտք եղաւ որ երկիրը զինուոր տայ, մեր աղքատ հասարակութիւնը 28 նորընտրեալներ (tiro) առաւ։ Մեր հարկաւոր պարէնն ու ըմպելիք իրական գրամով կը գնենք։ Հաստ սեղեր շարունակ տուրք կը վճարենք։ Փոխաբիտութիւն միշտ կը հասուցանենք։ Գուար եւ ուրիշ անասուններ, մեղրամաժ, գառնի մորթ, եւ ուրիշ այլեւայլ տեսակ գորանսխուանիայի ապրանք ու նիւթ, ըստ մեծի մասին օտար երկիրներ կը տանինք կը փոխենք։ Եթէ Գրանսխուանիայի եւ Հունգարիայի երեսներէնք միայն, զոր այս երկրին մէջ կը թողունք — ի նկատի առնենք — մեծ գումարի կը բարձրանայ։

“Մենք՝ այս երկրին օրինացը գէտ՝ երբեք ըսած ու պահանջած չենք, թէ, իբրեւ ընդունուած ազգ համարուինք ու ճանչցուինք։ Այնպիսի ազատութիւն ու առանձնաշնորհութիւններ ուզած չենք, որուն համեմատ հասարակաց ծանրաբեռնութիւններէն ազատ ըլլանք։ — Եւ կամ որ ուրիշ ազգայնութիւններուն կոռակէն ապրող պարագ մարդիկ ըլլանք։ Եթէ որ զինուորաց բնակութիւն տալէն, իբրեւ վաճառական մարդիկ (որոնք՝ մեր տներն ու ուելի թանկագին բաները, սփոր ենք մզմէ հեռու թողուլ), գթածաբար ազաւ (immunis) հրատարակուցանք, ասոր օրինակը պակաս չեն։ Հաստ երկիրներ քալեցինք, բայց տեղ մը չգտանք, որ վաճառականք, զինուորաց բնակութեան տեղ պէտք է որ տան։ Իշխանապետին գթութենէն կախում ունի, որ այս բաներուս մէջ ալ ազատութիւն տայ, կամ չտայ, որովհետեւ իշխանութիւն ունի, մեր ընկերութեան գթածաբար արտօնութիւն շնորհելու։ — Այսէ առանց վերջին աստիճանի մեծ փառու ու մանաւանդ մեծապատիւ կառավարութեան համաութեանը չենք կրնար հրաժարիլ։ Ուստի խնայաբար կը խնդրենք. մեծապատիւ արքունական կառավարութենէն, որ ասանկ մեծ վտանգի մէջ, զմեզ իր գթած պաշտպանութեանը տակ առնելու բարեհաճի։

“Խոնարհաբար սպասելով մեծապատիւ կառավարութեան գթութեան՝ կը մնանք, խոնարհ ծառայք։

Աքսնտտոս Վիգոնան
Յովաննէս Յովաննան։”

Ազատ թագաւորական քաղաքաց երեսփոխաններուն, շատ տեղ յիշած աղբրատգիրը

— զոր գրած են ազգայինք՝ կայսեր, զինուորաց բնակութեան տեղ չտալու եւ նախամիջքի ծառայութենէն ազատելու նկատմամբ՝ — չունինք։ Բայց անոր պատասխանը կնքած է։ Ասիկայ՝ չէ թէ ազգայնաց, այլ Գրանսխուանիոյ վերին կառավարութեան վերաբառնութեան խորհրդին գայած է, այն իմաստով՝ որ վերը յիշուած է։ Իսկ երկու քաղաքներուն՝ արքունական դիւանանէն յաջորդ պատասխանն եկած է։

“Կառմամբ ինչդատ աղբրատգին, որ ալ զատութիւն գտնէք, զինուորաց տեղ տալու եւ նախամիջքի ծառայութենէն, հրաման գալած եւ Գրանսխուանիոյ թագաւորական վերին կառավարութեան, որ ասոր վրայք կայսեր առաջարկութիւն մ’ընէ. — ու ինչդիր՝ մինչեւ ցարձարագոյն որոշուի, առկախեալ վիճակի մէջ մնայ։

“Գրանսխուանիոյ արքունական խորհրդին դիւանատանէն՝ Վիեննան 1792 յուլիս 22։

Հատիգալուս Չէտօ, յ. 1.

արքունի քարտուղար։”

(ՀԷՐՆԱՆԻԿԷ)

ՅՈՎԱ. ԱՆՆՅՈ

Յ Ն Ա Ռ Օ Ս Ա Կ Ա Ն - Բ Ժ Ծ Կ Ա Կ Ա Ն

ՀՈՅ ԲԺԾԿԱԿԱՆ ԶԵՆՈՎԱԿԱՆԻՐ, “ՕԳՈՒՅ ԲԺԾԿԱԿԱՆԻՐ, ՄԻԲԻՐՏԱԿԱՆ, ԵՒ ՊՈՒՆԵՐԻՐ ԲԺԾԿԱ ՍԵՐՈՍԱՅԻ

Այսինքն ունեցայ այս օրերս աչքէ անցընելու Պալատի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյն մասնաշարանին բժշկարանը, որ իւր կարեւոր յիշատակարանովն հայ բժշկական պատմութեան նոր էջեր ընծայող ձեռագիր մ’ըլլալով, պարտք կը համարիմ հակիրճ տեղեկութեամբ ծանօթացնել զայն։

Բժշկարանն է Ամիրտովլաթ անուանի հայ բժշկին “Օգուտ բժշկութեան”, կոչուած հանրածանօթ երկաթիւրութիւնը, զոր վերստին շարագրած է կամ դասաւորած՝ Պոնիւրաթ Սերաստացի։

Եայտնի չէ թէ երբ, ուր եւ որով ձեռնդ օրինակուած է գրչագիրս, որուն առաջին էջին ձևակապ զբոշմուած է կլորակ փորթիկ կնիք մը՝ վրան “սուրբ հրեշտակապետ եկեղեցւոյ” գրուած եւ անընթեռնի թուական մը. վարը ուրիշ կնիք մը ձուռածէ, որ կը կրէ “Թաղական խորհուրդ Պալատու, Խոսքը, մէլեռնիս ալ “1860” թուականը։

Բաւական լաւ պահուած հասոր մին է ձեռագիրս, կաշեկազմ, միակ գրիք. երկայնու-
թիւնն է՝ 21 հարիւրորդամէտր, լայնութիւնը
19 հարիւրորդամէտր, իսկ թանձրութիւնն
3¼ հարիւրորդամէտր:

Թուղթը բամբակեայ է. գիրը նոսր՝ բա-
ական մաքուր եւ ընթեռնելի. ամբողջ հասորը
կը բաշխանայ 25½ թերթէ, մինչ գրուածքը
պարունակուած է 318 էջերու մէջ, որք երկ-
սիւն են:

Մինչեւ 66րդ թերթը բժշկարանը գրու-
ած է երկու էջէ վրայ, իսկ 67րդ էն սկսեալ
մէկ էջէ վրայ, որով 66 թերթ երկիշխան, եւ
186 թերթ միէջեան գրութիւն է ընդ ամենը:

Կազմը թէեւ հին, օտկայն երկրորդը կամ
երրորդն ըլլալու է, վասն զի տեղ տեղ էջերու
առաջին կամ վերջին տողերը կէսէն կտրուած
կ'երեւին, որով կրնանք ենթադրել թէ՛ ձեռա-
գրիս ընդօրինակութիւնը գար մը, եւ թերեւս
աւելի առաջ եղած ըլլայ:

Բժշկարանս ունի նախ՝ Յառաջաբան-
ութիւն մը, որմէ թէեւ մնա մը Քանկոց անգամ
հրատարակուած է, բայց այս անգամ իւր
ամբողջութեամբն հոս գրել հարկ կը համարիմ,
անոր կարեւոր յիշատակարաններուն համար:

« Եռանուն աստուծոյ մատենիս

« Ուսումն բժշկութեան այս է,

« Եւստի աստուծոյ գլխաւն եւ աղբ-
մանին, որ է օրհնեալ յաւիտեանս ամէն:

« Գոհանալով փառաւորներ զնա որ զար-
բանս սանգոնեաց զերկիրը եւ զերկիր զմարդ եւ
զանասուն եւ զամենայն կենդանի, եւ զամենե-
սեան կերակրեաց իւր շնորհիւն եւ նմա փառք
յաւիտեանս, Ամէն:

« Եւ այսպէս եր գրեալ գրիս շինօղն թէ
յորժամ ես այս արհեստիս հմուտ եղայ եւ
տեսայ շատ գրեանք որ շինած էր ի յայս ար-
հեստն եւ շատարանած, եւ մարդ կատարեալ
չէր յիմանար եւ չկար գիրք որ ինքն փոքր
եւ համառօտ եւ օգուտ լինէր եւ մարդ օգուտ
որ ինքն հեշտ լինէր եւ փորձած եւ օգուտ:
Եւ կամ եղիւ ինձ որ այս արհեստս շատ գովի
ցուցանեմք եւ գրեմք զբժշկութեան չափն, եւ
զստուղաւթն, որ է ստորեքն, հուրն, օդն,
ջուրն, հողն, եւ զմիգաճն՝ որ է քնութիւնն,
զխառնուածն, որ է սալմանն, եւ պաղլաճն եւ
արիւնն, եւ սափրան, զստեղծուածքն մար-
դուն, եւ զկազմութիւնն ամենայն, անդամոցն, եւ
զմպարիսն առողջութեան, եւ ճանաչել զերակն,

եւ զգողն, որ է զարուբան, եւ զձեռնալուան,
եւ զպօհրան, զմահու եւ զկենաց նշանին եւ
զստածուան ամենայն խլտին ի մի տեղ, եւ զատ
ի զատ զքնութիւնն, եւ զօրութիւնն՝ զշահն, եւ
զնշանն առաջագիտութեան ամենայն հիւանդին,
եւ գիտնալ զօրերն ամենայն, եւ զտարունդ գ-
եղանակն, եւ զքնութիւն նոցա, եւ զպատճառն,
եւ նշանն Ա. Ա. ին եւ խառնվածին, եւ շինել
զխառնված դեղերն՝ որ է թարթիպին:

« Եւ այսպէս գիրին շինեցի ես անպիտան եւ
անարժան նուաստ ծառայս աստուծոյ ամիր-
տովութ թժիշկս ամասիացի ի մարաքաղաքն
ի ֆիլիպիս, ի թուականութեանս Հայոց, ՋԺԵ,
ամին եւ ամսոյն ի դեկտեմբերի Իւ. ին օրն
հիւնդարթին՝ եւ ծնունդն էր փրկէն այլ
ազգաց. եւ այնպիսի որ իմ տօմ ընկերեց. նա
ջանացի զսա կատարել, եւ ո՛վ կարգայ կամ
օրինակէ, թէ՛ եկեղեցական է, թէ՛ բժիշկ է մի
խափանէր. եւ ո՛վ ջանայ որ կարէ մի թուղթ
ի ամանէ եւ կամ գողանայ նա բանադրած է,
Եթ՛Է, հայրապետացն, եւ ջանացէր որ զբա-
նադրանքն չի ընդունիր եւ զինչ որ գրած է
զայն արարէր:

« Զայս գրոցս անունն անուանեցէր օգուտ
բժշկութեան, որ տաճին (քիֆայէթի տիպ)
ասէ, եւ արարի զայս գիրքս երկու բաժին, եւ
սուղի բաժինն է՝ ուսումն բժշկութեան, եւ
թպիրն առողջութեան եւ ստածուան ամենայն
անձինն, եւ Բ. բաժինն յիշէ զկերակրելու եւ
զգեղերն նորա որ մէկէն խառնուի եւ զքնու-
թիւն եւ զօգտութիւնն՝ իւր զօրութիւնն եւ
զլափն առնելուն եւ զփոխան ամէն մէկին՝ հա-
մառօտ ժողովեցի եւ գրեցի զհին եւ զնոր
բժշկապետացն զնօսքն, որ զամէն մէկին անունն
ի յիր տեղն պիտի յիշենք: Եւ արարաք զայս
ի վերայ այբուբենի կարգաւ:

« Եւ յառաջն ի վերն ցաւուն անունն է
գրած, եւ ի ներքեւն ցցաւուն պատճառն է
գրած, եւ զնշանն, եւ ի ներքեւն զստածուան է
գրած, եւ ի մէկ երեսն զապէր եղածն է գրած,
եւ ի մէկ այլ երեսն զպաղէ եղածն է գրած,
որ կարգացողին հեշտ լինի:

Եւ զգեղիւնոսի զնօսքն է ընտրած որ
առաջել թէ բժշկին քան զնորս իրքն անցել
այլ ճար չկայ. յառաջն որ գիտենայ զպատ-
ճառն թէ ինչ պատճառն է, եւ ի խառնվածոց
է, թէ յարենէ է թէ սափրայէ է, թէ պալ-
զամէ է, թէ սալմայէ է, եւ որ անդամն է
ժողվել, եւ ինչ պատճառն է օր ժողվել է:

Եւ՝ Բ. որ գիտենայ զնշանն հիւանդութեան եւ զպատճառն ցաւուն հասկնայ որ ստածուան իրենն հեշտ լինի: Եւ Գ. որ ստածուան եւ թափոր ստածման այն իրօքն որ հիւանդութիւնն այնով փարատի, եւ բնութիւնն զօրանայ եւ առողջութիւնն ի տեղն գայ: Եւ Գ. այն է որ զինչ բժշկին սակ նա հիւանդն զամեն կատարեան պատէ: Եւ շատ հիւանդութիւն կայ որ ի յայս Բ. իրացս ի զատ չէ, կամ ի ապքէ կամ ի հովէ է, մին չէ. բայց Բ. բաժանեցաք զտփերն՝ վասն ապրութեան եւ հովութեան եւ պատճառ հովութեան եւ նշան եւ զամենն Ա. առփ իմ արեր, եւ բստածուան այլ առփ մեմ արեր, եւ յառաջն զցաւուն տնունն, եւ յետոյ զպատճառն եւ զնշանն, եւ այլ ի վերայ ստածուան բժշկականաց խօսքն այլ յիշեմ. թէ մէկ իմն որ բարկիրատւ վարդապետիմն խօսքն բարկ լինի, Ա. այլ վարդապետիմն խօսքն գիւրաւ հասկնայ, եւ հակառակ չգայ, եւ խնդրուածքս կատարի Աստուծով ամեն:

“Եւ զամենայն իրք պիտի որ յայս գիրքս գիտենան, եւ պատճառն այս սփերուս այն է որ դուռն զպատճառն եւ զնշանն եւ զստածուան որ ի տաքութենէ լինի, եւ կամ, ի հովութենէ, եւ կամ, մէկ հիւանդութիւն գտնաս ի Բ. առփն, եւ Գ. Բ. բժշկին զխօսքն գրես ի Ա. ցաւն ի Ա. թղթին երեսն, եւ այս գրքին ձեռն խիտ աղէկ եւ հաւանելու է, եւ կարացողին դժար եւ ծանուկ չլինի եւ յորժամ աղէկ միտ գնես նա իմանաս. զպատճառն եւ զխօսաց զճանն, եւ զնշանն տաքութեան եւ զհովութեան զստածուան թէ որպէս հրամայած: Եւ այս ուսումն այնոր համար փառաւոր եւ պատուական է, բայց թէ չիճանաչէ զպատճառն, եւ զնշանն թէ ուստ իցէ կամ յարենէ է կամ ի սափրայէ կամ ի պաղլամէ, կամ ի սափալէ է, եւ զայս ամենն պիտի որ աղվոր իմանայ որ ստածուիք քեզ հեշտութեամբ լինի: Եւ ցնաք գրոցս յառաջն համարած է թվով: Եւ երկրորդն շինած է ի վերայ այլուրէնն եւ այն, որ Ա. Ա. գեղերուռ զօրութիւն է եւ այն որ խառնված թաքրիպնուն զօրութիւն է այն այլ ի վերայ այլուրէնն է, եւ թէ քեզ պիտենայ որ գտնուի զօրնորն կամ զանիտն կամ զանուխն, դու տես ի վերայ այլին, եւ թէ ուղենաս որ գտնուս զգրինն, ըզբակլան, զբացվնէկն, դու տես ի վերայ բնինն, եւ թէ ուղենաս որ գտնուս զգարին, զգառն, զգաբնիլն, դու տես ի վերայ գիմին, եւ այսպէս գարի կարաւա մինչեւ ի քէն, եւ զխառնված գեղերն այլ այսպէս գարի, որպէս՝

աստածախան, եւ ապքաման, եւ աստաքիսայինն, եւ ինչ նման է սոցա. ի վերայ այլին տես, եւ զմաճունն ի վերայ մենին տես, եւ զուարիշն՝ ի վերայ ճէին տես, եւ զարապնն ի վերայ շային, եւ զալէն ի վերայ տիւնին եւ զուրուն ի վերայ վճարն տես այսպէս գնայ կարգաւ մինչեւ վճարն ի գրոցն եւ ի գրոցն վճարն զփոխանն է գրած եւ այլ յետեւ զերաւանն է գրած, զգեղանոսի եւ զարագարատայ, եւ այլ ի վերջն քիչն բան առաք ի գախիրայի խորոզմի շահէն եւ որպէս զէս ստածուան է եւ, Ա. Ա. գեղերուռ զօրութիւն է, եւ այլ իմացի եղբայր որ գիրքս մեր խօսքն չէ, առաջի իմաստասիրացն եւ բժշկական իմաստասիրացն եւ վերջին փիլիսոփայիցն, եւ այս ամենայն բժշկացն խօսքն է, որ է բազմապատ, եւ գեղիւնունն, եւ արձիճանինն, եւ ֆլունն, եւ արպիսասն, եւ ըռուաֆունն, եւ զէվճանինն, եւ մասբճունն, եւ յետեւն, եւ մասուային որդին, եւ ազուճարէհն, եւ մասէհն, եւ մահամա զաքարիային որդին եւ սապիթկուտանն, եւ հունան, եւ խաղի, եւ սինային որդին, եւ այլ բազում ժողովուրդ որ ի յայս արհեստ շատ աշխատեր են, մենք զսոց գիրքն ընտրեր ենք եւ գրեր շատ աշխատանք, եւ յայտնհեռէ գրեցի շատ աշխատանք զայս ձեռամբ իմով, եւ շատ դժուարութիւն եւ պատճառն է եմ քաշեր ի յանորինաց, եւ ի յայլ ազգաց, ի դատուորաց, ի թաղաւորաց եւ իշխանաց, եւ շատ գրեանք էի ժողովոր ի յարապաց եւ ի պարսից, եւ ի թուրքաց, շատ զարկութիւն էի քաշեր, եւ զժամանակին զլարն եւ զբարին եւ զպատահմունքն էի կրեր, զհարստութիւն եւ զաղքատութիւն էի քաշեր, եւ ի յերկրէ ի յերկիր շատ բժշկութեան զարհեստն էի գործեր եւ փորձեր էի յիմ միտքն շատ գեղեր, եւ թաքրիպնի եւ շատ ծառայեր էի հիւանդաց եւ մեծամեծաց եւ իշխանաց եւ հազարապետաց եւ հարիւրապետաց եւ քաղաքացոց եւ աղքատաց մեծի եւ փոքու, եւ շատ չար եւ բարի էի տեսեր, եւ հանց եղայ ես հիմայ որ ոչ հարստութեան կուխնգամ եւ ոչ աղքատութեան կու արտմիմ, եւ զամենայն շարն եւ զարմին մէկ կու տեսնում եւ անհոգեկ եւմ այս ամենայն ցանկութիւնն կենցաղոյս, եւ յուսամ ի տէր աստուածն մեր յիսուս քրիստոս որդին միածին եւ երկոտասան առաքեալսն եւ սուրբ Գրիգոր լուսաւորիչն հայաստանաւայց, եւ Յով. հայրապետաց. Եւ տէր Աստուածն մեր արքայութիւն պարտաւորէ ձեզ եւ մեր ծնողացն եւ անարժան ծառայս

աստուծոյ ամիրտովմբ բժշկիս, եւ տէր ձեզ արքայութիւն տացէ Սմնն:

«Թարգմանեցաւ պատուական բժշկարանս՝ ի մայրաքաղաքն ըստ միմ որ թարգմանի ֆուլիպեայ, ի թուականութեանս Հայոց ԶԺԸ. ամին, դեկտեմբեր ամսոյ ինչ, եւ ի դաթուղիկոսութեան տէր արխատագէսի, եւ եպսկոպոսութեան տէր յովակիմին, որը կարգայք կամ օրինակք մեղաց թողութիւն խնդրեցէ ի քրիստոս թարգմանողի գրոցս ամիրտովմբ բժշկին, եւ աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալուստն սմնն»:

Այս յառաջբանքն, որ բժշկարանին ամբողջ նիւթն ու պարունակութիւնը կը բացատրէ, եւ Ամիրտովմբ բժշկին համառօտ կենսագրութիւնը կը գծէ, իւր վերջաբանութեամբ կը յայտնէ, թէ Ամիրտովմբ իւր «օգուտ բժշկութեան» ը գրած է երեք տարւան մէջ, սկսելով Հայոց ԶԺԵ (Քրիստոսի 1466) թուին Դեկտեմբերի 25ին, եւ աւարտելով Հայոց ԶԺԸ (Քրիստոսի 1469) թուին Դեկտեմբերի 26ին. այս կէտը մինչեւ այսօր ծանօթ եղած օրինակներուն մէջ բնաւ յիշուած չէ՝ եւ միայն Պալատու ձեռագրէն ստղծեցաք:

Այս ձեռագիրը կը յայտնէ սակայն աւելի կարեւոր կէտ մըն ալ:

Յառաջբանութիւնս կարգալով գիւրին է իմանալ, որ ուրիշ մը Ամիրտովմբի գործը վերստին կը շարագրէ կամ կ'ընթարկուի, մի է այս ուրիշը:

Այս ուրիշը կը գտնուինայ մեզ յառաջբանութեանս կից գրուած երկրորդ յիշատակարանով, զոր առաջինն անգամ է որ կը կարգամ եւ բնաւ չեմ պատահած մինչեւ այսօր տեսած «Օգոստ Բոլշոյ-Պետն» տասնէ աւելի օրինակներուն մէջ: Աւարիկ:

«Այլ եւ զվերջին աշխատօղն սորա զՊուստին անբաստացի բժշկին, որ բազում աշխատանք իրեցի ի յայս արհեստս եւ բազում բժշկութիւն կատարեցաւ շնորհին աստուծոյ եւ այս պատուական գրոցս խիստ հաւանեցաք եւ գրել տուաք, ազաւմ զձեզ հարք եւ եղբարք որ հանդպիք տմ կարգալով կամ ընդ ազատ տեսանելով, կամ գալարար դնելով յոյժ ինամ տանիք սմն զի յոյժ պատուական եւ գովելի է սա, եւ որ սիրով աշխատի այս արհեստս բազում օգտութիւն գտանէ ի սմանէ:

եւ բազում հարկիւ կու ընդունի ի մարդկանէ եւ ի մեծամեծաց եւ ըստմկաց եւ քրիստոսի փառք յաւիտեանս Սմնն»:

Ինչպէս կ'երեւի յիշատակարանէն՝ Ամիրտովմբի «Օգոստ բժշկութեան» գործոյ վերջատին շարագրիչը կամ գասաւորին է Պուստին Բոլշոյ Սեդոսոյն, որ հայ բժշկական պատմութեան մէջ անունով միայն ճանչցուած է ցարգ:

Այս հայ բժշկին յայտնութեանը ընթմ սիրահար, Վիեննայի Միխիլարեան գիտնական Վարդապետն շ. Ղեւոնդ Յովնանեան, երկար տարիներ աշխատելով, մինչ հազիւ աղոտ լոյս մը ուր ուրեմն ձեռք անցնել սկսած էր, եւ ահա անագործոյ մահը կարճեց անոր կեանքը:

Հայրենակից 16^ր դարու հայ Բժիշկ Ասար Սեբաստացւոյն, Պուստին թուովն անգամ ազգային մատենագրութեան մէջ յիշատակուած է Վիեննայի Բուլմօլց ամսականութեան՝ 50 տարի յառաջ, իւր իրատական մէկ ոտանաւորովը, որ է հետեւեալը:

Պոստին Սեբաստացի Բժիշկին խրատները:

Հիւանդին Աստուած է գեղ՝ որ մահաւ է ուր եւ կեանք:

Զհեթիմն չեղէր ասին, ինքցալ է բանն ասոցած, Թէ զհիւանդն ասին եւ զհիւանդն բազմաջ վելոյած. Հրամանն ի վերառաւ պիտի որ օգնէ՝ բժիշկըն գոյած:

Բայց որ զբժշկուողն անպատեհ իր անդիտան, եւ չից յիմար ժողովն Թանօթացուն, Դեմք իմաստուն Գանն եւ Ինչհաւ համարեցան, Ըրաւութիւն մշտաջ ունին յոյժ յաղթական:

Եւ ի զբոց իմաստութեանց ոչ վարժեցան, եւ ոչ ի սպաս. Ժողովեցին ի կէտ ուսման. Այլ մանաւանդ ուսումնականքն որ այժմս կան. Եւ ի յինքեանց յանձնէ առնին զգե անդիտան:

Ղամ ի ցուսն եւ անծանօթ շնորհմական. Եւ զտոածուն ոչ անաշին եւ ոչ զգան. Աշխարհաց կարգէ ինին փայտական, Բժիշկն անուամբ եւ եւ ըրին յոյժ պերճական:

Իսկ որ Թիւրքալ բանի. Խօսին արխատական, եւ զքառնն որ կատարի շնորհաբան. Ոչ զի արհեստն ի կատարս եւ Թիւրքալ, Այլ որ Գործեց զանձն անն գիտնաբան:

Մի այլառեւ. ազգայ ինչի ինչորդ ուսման, Մի ողբատոց մեծամեծք պղտն իշխան, Այլ առ ի թեզ արդեւ ի փոյզ վարդ հաւան, Եթէ անօթ շնորհաց անցես եւ պատուական:

Այլ եւ Պուստին Սեբաստացի Բժիշկ անուամբ. Որ ի յարհեստ իմ աշխատար մեծաւ աննման. Զձեզ ազգայն ոչ որ կարգայք անկաւ զայս բան. Զիս զանարժանս հայր միզին առնէք արժան:

Բուլմօլց զայս հրատարակելով, բնաւ տեղեկութիւն մը չի գրեր Պուստին Բժիշկի

1 Հիւանդութեան Զեմեյց — Գործիչ իւր. Է. Զեմեյց Պ. Յովնանեան, Մահ Ս., տեղ Բ., Վիեննա 1897, էջ 330—350:

2 Բուլմօլց 1849, էջ 215:

